

LAINSÄÄDÄNTÖ KIERTOTALOUDEN JA RESURSSIVIISAUDEN EDISTÄJÄNÄ – MISSÄ MENNÄÄN?

3.2.2022 7:00

DI Henri Saarela työskentelee asiantuntijana Lapin ammattikorkeakoulun Uudistuva teollisuus -osaamisryhmässä kiertotalouteen liittyvissä hankkeissa.

Kiertotalouden ja resurssiviisauden edistämiseksi on olemassa monenlaisia keinoja ja yhtä lailla myös haasteita. Yksi kokonaisuus, joka ohjaa vihreää kehitystä on lainsäädäntö. Suomen lainsäädäntö perustuu monilta kohdin EU:n lainsäädäntöön, joka pitää sopeuttaa kansalliseen lainsäädäntöön. Aina tämä ei ole ihan yksinkertaista.

Esittelen tässä kirjoituksessa jätteitä koskevan lainsäädännön keskeisimpiä viime- ja lähiaikojen muutoksia, jotka ovat tulleet esille SERI-hanketta toteuttaessani.

Jätelain muutos 2021

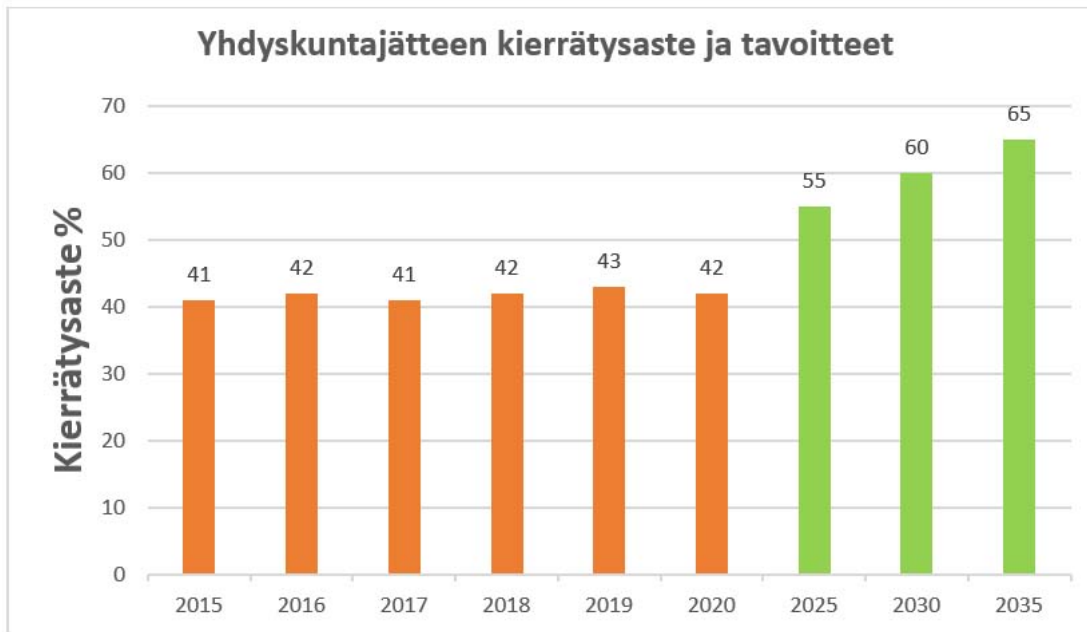
Uusi jätessäädöspaketti astui voimaan 19.7.2021. Uuden lain taustalla on vuonna 2018 EU:ssa hyväksytyn jätessäädöspaketin toimeenpano Suomessa. EU:n jätessäädöspaketin keskeiset tavoitteet liittyvät kiertotalouden perusasioiden edistämiseen: jätteen määrän vähentämiseen sekä uudelleen käytön ja kierrätyksen lisäämiseen. (Ympäristöministeriö 2021a)

Jätessäädöspaketti sisältää jätelain lisäksi myös uudistetut ympäristönsuojelu- ja kemikaalilait. Jätelakia täydennetään eri asetusten muutoksilla ja ne valmistellaan vaiheittain vuosien 2021 ja 2022 aikana. Laissa on mukana myös siirtymäaikoja eri kohtien käyttöönoton takarajoille. (Levinen & Kauppila 2021)

Yksi uuden jätelain keskeisimmistä asioista on erilliskeräysasteen (=eri jätelajien lajittelu, keräyksen ja hyödyntämisen tätä kautta) kasvattaminen. Yhdyskuntajätteellä tarkoitetaan kotitalouksissa syntyvää, tuotteiden loppukäytöstä aiheutuvaa jätettä tai tuotannossa (erityisesti palvelualueilla) syntyvää kotitalousjätteisiin verrattavia jätteitä (Tilastokeskus 2021a).

Erotuksena yhdyskuntajätteelle on taas teollisuusjäte, johon luetaan myös energiantuotannon ja kaivostoiminnassa syntyvät jätteet (Tilastokeskus 2021b).

Kaaviossa 1 on esitetty yhdyskuntajätteen tähän mennessä toteutuneita kierrätysprosentteja ja EU-pohjaiset tavoitteet lähitulevaisuudelle. EU-pohjainen tavoite kierrätysasteelle vuodelle 2020 oli 50 prosenttia, mutta joulukuussa 2021 päivitetty jätetilasto vuodelta 2020 osoitti kierrätysasteen olleen 42 prosenttia.

Kaavio 1. Yhdyskuntajätteen toteutuneet kierrätysasteet (oranssilla) ja EU-pohjaiset tavoitteet (vihreällä). Mukailleen Levinen & Kauppila 2021 ja Tilastokeskus 2021c.

Keinoja jätelain tavoitteiden saavuttamiseksi

Tavoitteiden saavuttamiseksi uuteen jätelakiin on kirjattu asian edistämistä lisääviä toimia, jotka koskettavat eri tavoin sekä yksittäisiä kuluttajia, kuntia sekä alalla jätahuoltoalalla toimivia yrityksiä.

Uuden jätelain myötä jätteet pitää lajitella seitsemänä eri jätelajina (sekajäte, biojäte, paperi, kartonkipakkaukset, muovipakkaukset, lasipakkaukset sekä metallipakkaukset) kaikissa taajama-alueen asuinalueissa, joissa on vähintään 5 huoneistoa. (Levinen & Kauppila 2021; Finncont 2021)

Siirtymäajaksi uuden lain mukaiseen lajitteluun ja erilliskeräyksen aloittamiseen on biojätteen osalta asetettu heinäkuu 2022 ja muille jakeille 2023 (Levinen & Kauppila 2021). Biojätteellä on nähty olevan suurin kierrätyspotentiaali ja sen keräyksessä on ollut paljon alueellista vaihtelevuutta.

Jätelakiin onkin kirjattu, että vuoden 2024 heinäkuusta lähtien biojäte tulee lajitella ja kerätä erikseen kaikissa yli 10 000 asukkaan taajamissa sijaitsevista kiinteistöistä, eli siis myös esim. omakotitaloista. (Lampinen T. 2021) Laissa on kuitenkin huomioitu myös mahdollisuus biojätteen hyödyntämiseen omassa käytössä ja tällöin erilliskeräysvelvoite poistuu. Lain soveltamiseen tällä tavoin riittää ilmoitusmenettely (Ympäristöministeriö 2021b).

Kaksoiskuljetusjärjestelmän ongelmallisuus

Uusi jätelaki muodostui poliittisesti kuumaksi aiheeksi erityisesti niin sanotun kaksoiskuljetusjärjestelmäkysymyksen takia. Se on ollut jo pitkän aikaa jätahuoltoalan toimijoiden mielipiteitä jakanut ja riitoja aiheuttanut asiakokonaisuus, johon liittyviä asioita on selvitelty myös oikeudessa.

Kaksoiskuljetusjärjestelmällä tarkoitetaan järjestelyä, jossa jätteiden keräys on voitu järjestää kahdella tavalla: joko kunnan järjestämänä ja kilpailuttamana tai vaihtoehtoisesti kunta on voinut määrätä jokaisen kiinteistön hoitamaan asian itsenäisesti. Kaksoiskuljetusjärjestelmä on mahdollistanut tilanteen, jossa samalla asuinalueella on saattanut kiertää useita eri jätahuolto toimijoiden ajoneuvoja keräämässä jätteitä, mikä ei ympäristömielessä ole tietenkään järkevää.

Kaksoiskuljetusjärjestelmän poistamisen kannattajat ovatkin enimmäkseen kuntien sekä jäteyhtiöiden edustajia. Säilyttämisen kannattajat ovat taas enimmäkseen yritysten ja niiden etujärjestöjen edustajia, joista osa näkee pelkona muun muassa keskitettyjen kilpailutusten aiheuttamat haasteet kilpailutuksessa pärjäämiseen etenkin pienemmille kuljetusalan yrityksille. (Uusiouutiset 2020)

Uudessa laissa kaksoiskuljetusjärjestelmästä on nyt luovuttu osittain: kaikki muut kiinteistöistä kerättävät jätelajit siirtyvät kunnan vastuulle, mutta sekajätteen kuljetuksesta jätetään edelleen mahdollisuus kiinteistönhaltijan päättää itse (Rusanen 2021).

SUP (Single-Use plastics) -direktiivi eli kertakäyttömuovidirektiivi

Oletko miettinyt, miksi muovisia kertakäyttöruokailuvälineitä tai muovipinnoitteisia paperilautasia ei tahdo enää löytyä kaupoista? Kertakäyttökuppeihin on ilmestynyt pahoinvoivan kilpikonnan kuvan sisältävä varoitusmerkki, joka ilmaisee tuotteen sisältävän muovia. Kyse on EU-pohjaisesta SUP-direktiivistä, eli kertakäyttömuovidirektiivistä, jonka ensimmäiset kohdat astuivat voimaan kesällä 2021.

Direktiivin voimaan astumisen jälkeen muun muassa yllämainittuja tuotteita (muoviset kertakäyttöruokailuvälineet, muoviset kertakäyttölautaset / muovipinnoitteiset paperilautaset) ei saa enää saattaa markkinoille, mutta varastot saadaan käyttää loppuun.

Tiettyihin muovisia sisältäviin tuotteisiin pitää lisätä joko itse tuotteeseen (kertakäyttöpahvimukit) tai tuotteen pakkaukseen yllä kuvattu varoitusarra tai painatus. (Lampinen N. 2021; Vainikainen & Tammivuori 2021) SUP-direktiivin "tavoitteena on vähentää muovirokkaan määrää ympäristössä, etenkin merenrannoilla sekä edistää kiertotaloutta ja yhtenäistää tuotesääntelyä EU:n sisämarkkinoilla." (Ympäristöministeriö 2021c).

Direktiiviin pohjautuvia tulevia muutoksia kuluttajan kannalta

Vuonna 2024 direktiivissä astuu voimaan kohta, jonka mukaan kertakäyttöisiksi määriteltyjen muovisten juomapakkausten korkin pitää pysyä pullossa kiinni silloinkin, kun ne eivät ole pullon suulle kierretty. Tavoitteena on estää muovisten korkkien päätymistä luontoon.

Kertakäyttöisen muovisen juomapakkauksen koon ylärajaksi on määritetty direktiivissä kolme litraa. Asiaan on Suomessa jo alettu valmistella alan toimijoiden kesken teknistä standardia, jotta lain vaatimat tekniset muutokset pakkauksiin ja palautusjärjestelmiin saadaan toteutettua mahdollisimman helposti. (Ympäristöministeriö 2021c)

Lisäksi elintarvikepuolella pyritään vähentämään vuoteen 2026 mennessä kertakäyttöisiä pakkauksia. Elintarvikkeissa kertakäyttöisyydellä tarkoitetaan sellaisten yhden annoksen sisältävien ruokien pakkauksia, joiden sisältämä ruoka on tarkoitettu nautittavaksi sellaisenaan ilman mitään jatkojalostusta. (Ympäristöministeriö 2021c)

Onko 300 gramman jogurttipurkki sellainen? Tai 300 gramman nakkipaketti? Entä lämpökaapista napattu reilun puolen kilon painoinen lämmin lasagne? Toisaalta laki ei kuitenkaan kosketa kertanautittavaksi tarkoitettuja tuotteita, jos ne myydään osana monipakkausta (Ympäristöministeriö 2021c).

Betonin End-of-Waste -asetus

Jäte on termi, jota arkikielessä käytetään kuvaamaan jotain, joka on hyödyntämiskelvotonta. Tämän lisäksi jäte on myös lainsäädännöllinen termi. Jäte on laissa määritelty seuraavasti: "jätteellä tarkoitetaan ainetta tai esinettä, jonka haltija on poistanut tai aikoo poistaa käytöstä taikka on velvollinen poistamaan käytöstä" (Finlex 2021a). Kun jokin aine tai esine on lainsäädännöllisesti määritelty jätteeksi, koskevat sitä tiukemmat vaatimukset (esim. ympäristölupa) jatko- ja hyödyntämisen suhteen, kuin ilman jätetästatusta (Salminen 2020).

Ja juuri tähän betonille kaavailtu End-of-Waste -asetus nimensä mukaisesti tähtääkin: jätebetonin jätteeksi luokittelun päättymiseen lainsäädännöllisestä näkökulmasta. Jätebetonilla tarkoitetaan yleensä rakennusten purkamisesta syntyvää betoniainesta sekä betonin tuotannossa ja työmailla syntyvää ylijäämäbetonia (Huurtomaa 2021).

Nykyisellään jätebetonia käytetään yleisesti maarakennuksessa niin sanotun MARA-asetuksen (Valtioneuvoston asetus eräiden jätteiden hyödyntämisestä maarakentamisessa) nojalla: tämän kaltaisessa jätebetonin hyödyntämisessä ei tarvita erillistä ympäristölupaa, vaan ilmoitusmenettely riittää, kunhan asetuksen tietyt edellytykset käytölle täyttyvät (Ympäristö.fi 2021) MARA-asetus astui voimaan vuonna 2018 ja sen päätarkoituksena on edistää eräiden jätelajien, mukaan lukien betoni, hyödyntämistä maarakentamisessa (Finlex 2021b).

Asetuksella lisää mahdollisuuksia jätebetonin hyötykäyttöön

Betonille tulossa olevan End-of-Waste asetuksen voidaan ajatella olevan ikään kuin jatkumoa kiertotalouden edistämiseksi tässä suhteessa. Kun jätebetonilla poistetaan jätetatus, sitä voidaan kohdella samoin kuin mitä tahansa ei-jätepohjaista tuotetta (Salminen 2020).

Tällöinkin jätepohjaisen betonin pitää tuotteena täyttää samat laadulliset vaatimukset kuin ei-jätepohjaisen betonin (Salminen 2020). Erityisesti End-of-Waste -asetuksen on ajateltu edistävän jätebetonin hyödyntämistä uusiobetonin raaka-aineena luonnonkiviaineksen tilalla, mikä on tähän mennessä ollut Suomessa vähäistä. Jätebetonin hyödyntämisestä uusiobetonin raaka-aineena on kuitenkin tehty tutkimuksia ja tulokset ovat olleet lupaavia (Huurtomaa 2021).

Esimerkiksi Saksassa uusiobetonin käyttöä on pilotoitu paljon ja joissakin julkisissa rakennushankkeissa jo edellytetään uusiobetonin käyttöä (Asp 2020). Betonin End-of-Waste asetus on tällä hetkellä EU-komission ennakkonotifointimenettelyssä ja sen on tarkoitus astua voimaan Suomessa keuhällä 2022 (Ympäristöministeriö 2021d).

Yhteenveto

Yllä oleva oli hyvin tiivis paketti isoimmista lähi- ja viimeaikojen muutoksista jätteisiin liittyvän lainsäädännön osalta. Kuten tekstistä käy ilmi, jätelainsäädäntöön liittyvät asiat eivät aina ole yksinkertaisia tai yksiselitteisiä.

SUP-direktiivi on saanut kritiikkiä erityisesti pakkausalan toimijoilta: direktiivi on arvosteltu muun muassa sen huonosta valmistelusta sekä siitä, että asiaan liittyviä sidosryhmiä ei ole kuunneltu tarpeeksi direktiivin valmistelussa. Direktiivin perimmäisiä päämääriä pidetään kuitenkin hyvinä ja tärkeinä. (Säilä 2021; Välimäki 2021)

Eri osapuolien kuunteleminen on tärkeää ja lakien valmisteluihin on syytä käyttää tarpeeksi aikaa, jotta laeista saadaan tarkoituksenmukaisia suhteutettuna siihen, mikä niiden perimmäinen tarkoitus on. Vuorovaikutuksen tärkeyttä eri sidosryhmien välillä ei voi tässä asiassa korostaa liikaa: se on avainroolissa, kun Suomea viedään kohti hiilineutraaliutta vuodeksi 2035.

SERI - Resurssiviisas Meri-Lappi -hanke

Lainsäädännön muutokset heijastuvat myös SERI - Resurssiviisas Meri-Lappi -hankkeen teemoihin. Hankkeen tarkoituksena on kehittää Meri-Lapin aluetta resurssiviisauden ja vähähiilisuuden teemoilla tarkoituksena muodostaa alueesta näiden teemojen edelläkävijäseudun. Hanke on keskittynyt erityisesti elintarvike- ja rakennusalan resurssiviisauden, vähähiilisuuden ja kiertotalouden kehittämiseen.

Hankkeen kokonaisbudjetti on 353 690 €, josta Lapin liiton myöntämän EAKR-rahoituksen osuus on 282 952 euroa. Hankkeen kesto on 1.1.2020-30.4.2022. (Lapin ammattikorkeakoulu 2021) Hankkeen toteutuksessa isossa roolissa ovat olleet Meri-Lapin toimijoiden kanssa toteutetut pilotit, joissa on toteutettu hankkeen teemojen mukaisia kehitystoimenpiteitä.

Rakennusalan SERI-piloteissa on noussut esille erityisesti betonin End-of-Waste -asetus, joka voi tarjota purkubetonille uusia hyödyntämiskohteita ja näin edesauttaa sen paikallista, resurssiviisasta hyödyntämistä. Elintarvikealan resurssiviisauden ja kiertotalouden kehitystä edistää omalta osaltaan muovipakkausten

erilliskeräyksen laajeneminen taajama-alueella kaikkiin vähintään viiden huoneiston asuinkiinteistöihin.

Yritykset voivat omalta osaltaan olla mukana edistämässä asiaa suunnittelemalla pakkaukset helposti kierrätettäväksi ja vähentämällä muovien käyttöä SUP-direktiivin mukaisesti. Meri-Lapin alueella Rönkä on ollut edelläkävijä asiassa: se muutti muovipakkauksensa täysin kierrätettäväksi vuonna 2019 (Rantamartti 2019).

Kemin kaupunki palkitsi yhtiön myöntämällä sille Vihreä teko -tunnuksen, joka myönnetään erityisen ympäristöystävällisestä ja kestäväen kehityksen mukaisesta toiminnasta (Rantamartti 2019) Toivotaan, että jatkoa seuraa myös muiden yritysten osalta, kun kierrätyksestä tehdään lainsäädännön kautta entistä helpompaa kansalaisille.

SERI – Resurssiviisas Meri-Lappi

KIERTOTALOUS, RESURSSIVIISAUS JA VÄHÄHIILISYYS

Kuva 1. SERI - Resurssiviisas Meri-Lappi -hanke.

Lähteet:

Asp, E. 2020. Uusi betonin käyttö rakentamisessa. Tampereen yliopisto. Saatavilla: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/119173/AspEmmi.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Huurtomaa, S. 2021. Betonin uusi elämä. Xamk Read. Saatavilla: <https://read.xamk.fi/2021/metsa-ymparisto-ja-energia/betonin-uusi-elama/>

Finncont. 2021. Uusi jätelaki – miten voit valmistautua?. Finncont. Saatavilla: <https://www.finncont.com/fi/ajankohtaista/kaikki/274-uusi-jaetelaki-miten-voit-valmistautua>

Finlex. 2021a. Jätelaki. Finlex. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110646>

Finlex. 2021b. Valtioneuvoston asetus eräiden jätteiden hyödyntämisestä maarakentamisessa. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170843>

Lampinen, N. 2021. SUP-DIREKTIIVI – Miten se tulee muuttamaan asiakkaidemme arkea. Pamark. Saatavilla: SUP-DIREKTIIVI – Miten se tulee muuttamaan asiakkaidemme arkea - Pamark

Lampinen, T. 2021. Ajantasainen jätelaki – tämä sinun tulisi tietää. Molok.com. Saatavilla: <https://www.molok.com/fi/blogi/ajantasainen-jatelaki>

Lapin ammattikorkeakoulu. 2021. Lapin AMKin hanketietokanta. SERI – Resurssiviisas Meri-Lappi. Saatavilla: <https://www.lapinamk.fi/fi/Yrityksille-ja-yhteisöille/Lapin-AMKin-hankkeet?RepoProject=4206000065>

Levinen, R. & Kauppila, J. 2021. Jätelainsäädännön muutoksia. Ympäristöministeriö. Saatavilla: https://jatehuoltoyhdistys.fi/wp-content/uploads/2021/10/T1_1-2021-Riitta-Levinen-ja-Jussi-Kauppila.pdf

Rantamartti, T. 2019. Kemi myönsi Vihreä teko -tunnukset muovin kierrätykseen panostaneille yrityksille. Yle. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-11060057>

Rusanen, J. 2021. Jätelakiuudistuksen pääasiallinen sisältö kunnallisen jätehuoltoyhtiön näkökulmasta. Salpakierto Oy.

Saatavilla: <https://docplayer.fi/217940959-Tervetuloa-tulevia-jatekuljetusten-hankintoja-koskevaan-markkinavuoropuhelutilaisuuteen-tilaisuus-alkaa-klo-14.html>

Salminen, J. 2020. Betonijätteen EoW-asetus. CIRCVOL-hanke. Saatavilla: https://circvol.fi/wp-content/uploads/2020/05/Salminen_010420_esitysmateriaali.pdf

Säilä, A. 2021. SUP-direktiivi, pakkaukset ja lainsäädännön muutos. Suomen Pakkausyhdistys ry. Saatavilla: https://jatehuoltoyhdistys.fi/wp-content/uploads/2021/10/T4_1_Antro-Saila-SUP-direktiivi-pakkaukset-ja-lainsaadanto/C3%A4C3%A4d%C3%A4nn%C3%B6n-muutos.pdf

Tilastokeskus. 2021a. Yhdyskuntajäte. Tilastokeskus. Saatavilla: <https://www.stat.fi/meta/kas/yhdyskuntajate.html>

Tilastokeskus. 2021b. Teollisuusjäte. Tilastokeskus. Saatavilla: <https://www.stat.fi/meta/kas/teollisuusjate.html>

Tilastokeskus. 2021c. Jätetilasto. Tilastokeskus. Saatavilla: <http://www.stat.fi/til/jate/tie.html>

Uusiouutiset. 2021. Hallitus: kuljetusten kaksoisjärjestelmä säilyy. Uusiouutiset. Saatavilla: <https://www.uusiouutiset.fi/hallitus-kuljetusten-kaksoisjarjestelma-sailyy/>

Vainikainen, A & Tammivuori, H. 2021. Kertakäyttömuoveja ehkäisevä direktiivi voimaan heinäkuussa. Kehittyvä elintarvike. Saatavilla <https://kehittyvaelintarvike.fi/artikkelit/teemajutut/lainsaadanto/kertakayttomuoveja-ehkaiseva-direktiivi-voimaan-heinakuussa/>

Välämäki, M. 2021. SUP-direktiivin toimeenpano etenee – lisää velvoitteita vielä tulossa. Saatavilla: <https://verkkoledi.rinkiin.fi/sup-direktiivin-toimeenpano-etenee-lisaa-velvoitteita-vela-tulossa#401e0acc>

Ympäristöministeriö. 2021a. Jättesäädöspaketti. Saatavilla: <https://ym.fi/jatesaadospaketti>

Ympäristöministeriö. 2021b. Usein esitetyt kysymykset jätteiden erilliskeräyksestä kiinteistöillä. Saatavilla: <https://ym.fi/-/usein-esitetyt-kysymykset-jatteiden-erilliskerayksesta-kiinteistoilla>

Ympäristöministeriö. 2021c. Usein kysytyjä kysymyksiä tiettyjen muovituotteiden ympäristövaikutusten vähentämistä koskevasta direktiivistä. Saatavilla: <https://ym.fi/tietyjen-muovituotteiden-ymparistovaikutusten-vahentamista-koskeva-direktiivi-ukk>

Ympäristöministeriö. 2021d. Betonimurskeen jätteeksi luokittelun päätyminen etenee. Saatavilla: <https://ym.fi/-/betonimurskeen-jatteeksi-luokittelun-paattyminen-etenee>

Ympäristö.fi. 2021. Jätteiden hyödyntäminen maarakentamisessa. Ympäristö.fi. Saatavilla: https://www.ymparisto.fi/fi-fi/asiointi_luvat_ja_ymparistovaikutusten_arviointi/luvat_ilmoitukset_ja_rekisterointi/ysln_kertaluonteisen_toiminnan_ilmoitusmenettely/Jatteiden_hyodyntaminen_maar

[> Siirry Pohjoisen tekijät -blogin etusivulle](#)